

OD REDAKCJI

Wiele jest zagadnień i kwestii, które – niezależnie od upływu czasu – pozostają wciąż żywe i aktualne. Wyznaczają one drogi realizacji ewangelicznego posłania, z jakim Chrystus zwraca się do swoich uczniów, by szli, nauczając wszystkie narody, by udzielali im chrztu w imię Ojca i Syna, i Ducha Świętego, ucząc zachowywania wszystkiego, co On sam przykazał (por. Mt 28,19). Te zagadnienia i kwestie wyznaczają też drogi teologicznych dociekań, jakim się oddajemy, by w sposób zgodny z Chrystusowym zamiarem rozumieć, jakimi sposobami głosić niezmiennie prawdy ewangeliczne, jakim językiem się posługiwać i jakich używać metod, aby Dobra Nowina odnosiła zbawczy skutek w codziennym życiu człowieka, we wszystkich społecznościach i wspólnotach.

Aby wszyscy stanowili jedno (J 17,21) – w tym celu przyszedł Jezus na ziemię, z takim zamiarem głosił Ewangelię, poniósł śmierć na krzyżu i zmartwychwstał, zesłał Ducha Świętego i powołał do istnienia Kościoł. Trzeba w tym miejscu zapytać, czy jesteśmy już tacy, jakimi chce nas mieć Chrystus? Czy odpowiadamy życiem na Jego program gwarantujący szczęście? Wydaje się, że nie. Wiele nawet wskazuje na to, że dalecy jesteśmy od ideału, jaki On nam wyznaczył, a nawet przekorni jesteśmy wobec Niego, bo próbujemy organizować świat według własnego scenariusza. A jest to tak często scenariusz podziałów, które

ujawniają się w stosunkach pomiędzy poszczególnymi ludźmi, pomiędzy grupami, ale także w wymiarze większych zbiorowości: w gorączkowym dążeniu do hegemonii narody powstają przeciwko narodom, istnieją bloki przeciwstawnych sobie państw. Bez trudu można określić konflikty, znajdujące się u korzeni rozdarcia, które zamiast być rozwiązywane na drodze dialogu, zaostrzają się w konfrontacji i sporach¹.

Cóż więc mamy czynić? (Łk 3,10) – lekarstwem na zło istniejące w świecie jest nawrócenie, wprowadzane w czyn ze względu na bliskość królestwa niebieskiego (por. Mt 3,2). Jezus nie wskazał nam innego sposobu ani środka. Narzędziem nawrócenia ustanowił natomiast specjalny sakrament, kiedy z posłaniem Kościoła związał (po wypowiedzeniu życzenia pokoju i obiecaniu daru Ducha Świętego) mandat i władzę odpuszczania lub zatrzymywania grzechów (por. J 20,21-23). Od tego momentu mamy sakrament pokuty i pojednania, który powinniśmy z wiarą i godnością przeżywać, ale też o którym trzeba nam z przekonaniem mówić i pisać,

[bowiem] mówienie o pokucie i pojednaniu jest dla współczesnych mężczyzn i kobiet wezwaniem do odnalezienia na nowo, w przykładzie na ich własny język, owych słów, którymi nasz Zbawiciel i Mistrz, Jezus Chrystus, zechciał rozpocząć swoje

¹ Jan Paweł II, Adhortacja *Reconciliatio et paenitentia* (RP), 2 XII 1984, nr 2.

przepowiadanie: *Nawracajcie się i wierzcie w Ewangelię* (Mk 1,15), czyli przyjmijcie radosną nowinę o miłości, o przybraniu za synów Bożych [i] o braterstwie (RP 1).

Chcemy o tym powiedzieć w oddawanym do rąk czytelnika trzecim tomie „Studiów Pastoralnych”, w znacznym wymiarze poświęconym zagadnieniu pokuty i pojednania. To mówienie językiem – jak mamy nadzieję – przystępnym dla współczesnych chrześcijan, wyrażonym przez współautorów niniejszego tomu, rozpoczniemy – dzięki opracowaniu ks. Grzegorza Kuczy – zwróceniem uwagi na antropologiczny kontekst w teologii sakramentu pokuty i pojednania, który – współtworząc grupę siedmiu sakramentów – wyznacza duchową przestrzeń życia człowieka (jest osobowym spotkaniem człowieka z Bogiem), stanowi dar, jaki on otrzymuje od Boga (dzięki niemu powraca do wspólnoty życia z Bogiem i Kościołem), ale też wezwanie do tego, by się przemieniał i rozwijał samego siebie (sakrament ten buduje tożsamość i integruje osobowość człowieka). O rozwoju można mówić tylko tam, gdzie panuje przekonanie o potrzebie nieustannego poddawania się procesowi wychowawczemu – również w przeżywaniu sakramentu pokuty. Stąd okazuje się, jak przekonuje w swym artykule Helena Słotwińska, że niezbędną sprawą jest ciągle przypominanie sobie, na czym polega istota pokuty, przekonywanie się o tym, że pokuta przynależy do naszych codziennych obowiązków, że w sposób szczególny powinna się przejawiać i uwidoczniać w niektóre dni i okresy roku, choć na dobrą sprawę całe nasze życie powinno być pełne uczynków pokutnych, bo bez nich nie jest możliwe samowychowanie do nowego życia, osiągnięcia szczytu i znajdującego źródła w sakramencie pokuty i pojednania. Ku szczytowi, jakim dla chrześcijan jest sakramentalnie przeżywana pokuta, prowadzi pewien szlak, który w duszpasterskim języku przybiera nazwę przygotowania dalszego i bliższego. Pisz o tym ks. Bogdan Biela, stawiając tezę, iż główne źródło współczesnego kryzysu sakramentu pokuty należy wiązać ze zredukowaniem pokutnej praktyki do indywidualnej spowiedzi, kosztem zaniechania pozasakramentalnych form gładzenia grzechów. Podstawowym postulatem jest więc to, aby sprawowanie liturgii sakramentu pokuty dokonywało się w kontekście całej praktyki pokutnej Kościoła. Przygotowania do sakramentu pokuty i pojednania nie można wyrwać z kontekstu pokuty jako postawy codziennego nawracania się. Ponadto praktykowany powszechnie sposób spowiedzi sprawia wrażenie, jakby chodziło w niej wyłącznie o sprawę osobistą. Człowiek tymczasem nie żyje w izolacji od bliźnich. Jego zbawienie dokonuje się w środowisku ludzi. Stąd do najważniejszych postulatów pastoralnych można zaliczyć: kształtowanie wrażliwości wiernych na indywidualny i społeczny charakter grzechu i nawrócenia, uwypuklanie elementu wspólnotowego w przygotowaniu liturgii sakramentu pokuty oraz zaangażowanie spowiednika w kształtowanie społeczno-eklezyjalnej postawy penitentów. W tym kontekście rozwijanej treści „Studiów Pastoralnych” tematykę pokutną podejmuje ks. Jan Twardy, który apeluje o to, aby w ramach współczesnego duszpasterstwa parafialnego częściej i więcej mówić o sakramencie pokuty i pojednania, czerpiąc treści z Objawienia i antropologii. Zarówno w homilii związanej z sakramentem pokuty, jak i w całym kaznodziejstwie pokutnym jest miejsce na przypominanie wiernym o istocie i zgubnych skutkach grzechu, na akcentowanie nieskończonego miłosierdzia Bożego i zbawczego działania Jego łaski, jak też na wzywanie do pełnego

nawrócenia i zadośćuczynienia za popełnione zło. Szczególnym sposobem na odnalezienie grzesznika, przez przywrócenie mu wzroku i zdrowia, jest słowo kierowane do niego podczas homilii pokutnej. Swoje źródło znajduje ona – jak dokumentuje ks. Stanisław Dyk – przede wszystkim w czytaniach biblijnych zawartych w rytuale pokutnym. Czytania te naświetlają problematykę grzechu, wzywają do nawrócenia i głoszą tajemnicę pojednania. Treść homilii w obrzędzie pokuty należy skupić na miłosierdziu Bożym, istocie i wymiarach grzechu, konieczności nawrócenia i prawdziwym znaczeniu zadośćuczynienia. Nie można zapomnieć także o mistagogicznym charakterze takiej homilii, jak również o tym, że ma ona wyjaśniać teologiczne znaczenie pojednania i odwoływać się do formuł liturgicznych, a także do znaków i symboli pokutnych. Celem homilii w obrzędzie pojednania jest wspomaganie wiernych w przeżyciu rachunku sumienia, w odwróceniu się od grzechu, w przeżyciu z wiarą sakramentu pojednania, w złożeniu dziękczynienia Bogu, zaufaniu Mu i egzystencjalnym przyłgnięciu do Niego. Pod względem formalnym homilia pokutna powinna być egzystencjalna, personalna i zwięzła. Najbardziej użytecznym modelem przepowiadania jest homilia indukcyjna oraz narracja. Ks. Jan Słomka zatytułował swój artykuł „Męczennicy i przebaczenie grzechów”. Prowokuje nas w nim do refleksji nad kwestią przebaczenia grzechów popełnionych przez chrześcijan po chrzcie i do zastanowienia się nad tym, komu w pierwszych wiekach przysługiwał kościelny urząd udzielania daru przebaczenia. Autor udowadnia, że istnieją stosowne świadectwa patrystyczne, które wskazują na fakt, iż oprócz biskupów, którzy przyjmowali grzeszników do wspólnoty Kościoła, również męczennicy i „ludzie Ducha” przyjmowali do wspólnoty, przebacząc grzechy. W treści omawianego artykułu zostają nam przedstawione teologiczne podstawy takiej praktyki i nakreślony jest kierunek dokonującej się w Kościele ewolucji omawianego zagadnienia. Ks. Antoni Reginek poświęca swe opracowanie omówieniu psalmu 51, określanego skrótowo tytułem *Miserere* albo „Wyznanie i prośba pokutnika”. Funkcjonuje on w przekazach źródłowych modlitw i pieśni kościelnych jako najważniejszy i najpopularniejszy psalm o wydźwięku pokutnym. Z licznych przekładów tekstu psalmowego szczególne znaczenie zyskała parafraza poetycka Franciszka Karpińskiego, z początkowym werselem *Bądź mi litościw, Boże nieskończony*, do której – na przestrzeni ponad dwustu lat – komponowano różne melodie. Znaczące miejsce, zarówno w śpiewnikach, jak i w tradycji ustnej, zyskała melodia zamieszczona po raz pierwszy w *Śpiewniczku* ks. Jana Siedleckiego, wydanym w Krakowie (1878), a potem sukcesywnie przedrukowywana z niewielkimi wariantami – aż po współczesność. Z tekstem psalmu *Miserere*, w bardziej swobodnym tłumaczeniu, opracowano jeszcze kilka innych pieśni o wydźwięku pokutnym, w tym także są śpiewy psalmodyczne, nawiązujące strukturą i melodyką do gregoriańskich tonów psalmowych. Obok wydźwięku ściśle pokutnego, psalm 51 wyraża również pełną ufności modlitwę błagalną o przebaczenie i pomoc Bożą w nawróceniu. Dalsza treść omawianego tomu „Studiów Pastoralnych”, obejmująca trzy kolejne artykuły, dedykowana jest tematycznie katechezie, w jej różnych aspektach. Ks. Jan Kochel zapoznaje nas z tematyką katechezy narracyjnej o miłosierdziu Bożym w Ewangelii św. Łukasza, ks. Radosław Chałupniak wyjaśnia terapeutyczny wymiar katechezy szkolnej, a ks. Roman Murawski snuje pogłębioną

refleksję wokół pojęcia katechezy według Jana Pawła II. Według Joanny Prajsnar, z analizy treści homilii Jana Pawła II wyłania się obraz prezbitera jako tego, który poprzez gest nałożenia rąk i modlitwę konsekuracyjną uczestniczy w misji samego Chrystusa. Stąd tożsamość prezbitera, działającego *in persona Christi*, jest kształtowana przez ten wyjątkowy, nieodgadniony do końca, ontologiczny związek z Bogiem. Kapłaństwo ministerialne pozostaje udziałem prezbitera na zawsze, z racji naznaczenia trwałą pieczęcią święceń. S. Barbara Kupis, analizując list apostolski Jana Pawła II, zatytułowany *Rosarium Virginis Mariae*, uwrażliwia nas na fakt, iż pełna nazwa modlitwy, o której traktuje papież w swym liście, to „Różaniec Najświętszej Maryi Panny”, skrótowo zwany „Różańcem”. Choć nie zaliczany jest on do publicznej modlitwy Kościoła, to wciąż na nowo odkrywana jest jego wartość i znaczenie w obliczu wyzwań trzeciego tysiąclecia, czego dowodem jest analizowany list apostolski, w którym papież zachęca, aby chrześcijanie wstępowali do szkoły Maryi i dali się wprowadzić w kontemplację piękna oblicza Chrystusa oraz w doświadczenie głębi Jego miłości. Dział artykułów zamykają dwa opracowania, których autorzy przekazują nam cenny materiał nt. aktywności kulturalnej w kontekście życia rodzinnego, społeczno-politycznego i zasad moralnych (ks. Henryk Krzysteczko), a także nt. recepcji pedagogicznej postulatów Jana Fryderyka Herbarta w systemie wychowawczym ks. Walentego Gadowskiego (ks. Józef Stala).

Na dział materiałów składa się w sumie sześć opracowań. Pierwsze z nich dotyczy sakramentu pokuty i pojednania w perspektywie pastoralno-socjologicznej (ks. Marek Łuczak), drugie omawia obrzędy pojednania Aszanów z Ghany (ks. Grzegorz Wita), trzecie zarysowuje teologię powszechnego powołania do świętości (Zofia Tomaszek), czwarte opisuje pastoralną posługę Kościoła w szkole, biorąc za punkt wyjścia środowisko niemieckie (ks. Mieczysław Polak), piąte zapoznaje nas z „systemem parafialnych komórek ewangelizacyjnych”, interpretowanym jako sposób na odnowioną parafię (Magdalena Kudelka), szóste zaś wskazuje na polityczny, międzyreligijny, ekumeniczny i pokutny charakter pielgrzymki Pawła VI, w 1964 roku, do Ziemi Świętej (ks. Grzegorz Ignatowski).

W dziale omawiającym dokumenty Kościoła prezentowane jest tłumaczenie opracowania autorstwa ks. Cezarego Giraudo, teologa Papieskiego Instytutu Orientalnego w Rzymie, poświęcone instrukcji Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, zatytułowanej *Liturgiam authenticam*. Na tle tej instrukcji autor zwraca uwagę liturgistów, którzy się zajmują tłumaczeniem tekstów euchologicznych, na niektóre zagadnienia natury językowo-teologicznej.

Dział recenzji prezentuje publikacje autorstwa Sławomira Adamczyka, Bogdana Bieli, Ireneusza Celarego, Mieczysława Olszewskiego, Rastislava Adamko, Cezarego Bissoli i Krzysztofa Góździa. Zapoznaje także z wydaniem pod red. Ryszarda Kamińskiego, Wiesława Przygody i Marka Fiałkowskiego *Leksykonem teologii pastoralnej*.

Trzeci tom „Studiów Pastoralnych” zamykają sprawozdania z sympozjów i konferencji naukowych, jakie na przestrzeni kwietnia i maja br. odbyły się w Katowicach i Piekarach Śląskich, przy czynnym zaangażowaniu pracowników naukowych i studentów Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, jak też innych środowisk naukowo-dydaktycznych.

ks. Andrzej Żądło

RADA NAUKOWA: ks. dr hab. Ignacy Bokwa (prof. UKSW), ks. prof. dr hab. Stanisław Czerwik (PAT), ks. prof. dr hab. Ryszard Kamiński (KUL), ks. dr hab. Kazimierz Misiaszek SDB (prof. UKSW), o. dr hab. Gerard Siwek CSsR (PAT), ks. prof. dr hab. Helmut Jan Sobeczko (UO), dr hab. Krystian Wojaczek (prof. UO)

ZESPÓŁ REDAKCYJNY: ks. Bogdan Biela, ks. Roman Buchta, ks. Antoni Reginek, ks. Leszek Szewczyk (sekretarz), ks. Andrzej Żądło (redaktor naczelny)

RECENZENCI III TOMU „STUDIÓW PASTORALNYCH”: ks. prof. dr hab. Stanisław Czerwik (PAT), ks. dr hab. Alojzy Drożdż (prof. UŚ), ks. dr hab. Jan Kochel (UO), ks. prof. dr hab. Józef Kudasiewicz (KUL), ks. dr hab. Roman Kuligowski (prof. UKSW), ks. dr hab. Józef Mikołajec (prof. UO), dr hab. Remigiusz Pośpiech (UO), ks. dr hab. Wiesław Przygoda (prof. KUL), dr hab. Helena Słotwińska (prof. KUL), ks. prof. dr hab. Jan Helmut Sobeczko (UO), ks. dr hab. Józef Stala (PAT), ks. prof. dr hab. Jerzy Szymik (UŚ))

Adres Redakcji: „Studia Pastoralne”
Wydział Teologiczny Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach
ul. Jordana 18; 40-043 Katowice
tel.: (0-prefiks-32) 356 90 56
faks.: (0-prefiks-32) 356 90 55
www.wtl.us.edu.pl
e-mail: sekretariat@wtl.us.edu.pl

Księgarnia św. Jacka Sp. z o.o.
ul. Warszawska 58; 40-008 Katowice
tel.: (0-prefiks-32) 355 48 00
faks: (0-prefiks-32) 355 81 30
e-mail: redakcja@ksj.pl
księgarnia internetowa: www.ksj.pl

PL ISSN 1734-4433
ISBN 978-83-7030-589-5

Opracowanie redakcyjne: Izabela Jańczak
Łamanie tekstu: Katarzyna Solecka
Projekt okładki: Piotr Pindur

Druk i oprawa:
Drukarnia GS Sp. z o.o.
ul. Zabłocie 13
30-701 KRAKÓW